

ОСББ» містить імперативну норму про порядок письмового повідомлення, яке направляється за 14 днів власникам будинку до дати проведення установчих зборів, проте ОСББ таку норму не виконує.

Суб'єктна юридична особа ОСББ має свої суб'єктивні права (ст. ст. 16–17 ЗУ «Про ОСББ») та юридичні обов'язки (ст. 18 ЗУ «Про ОСББ»). ОСББ набуває правосуб'єктності з моменту державної реєстрації.

ОСББ створюється двома шляхами: заснуванням його співвласниками багатоквартирного будинку (ст. 6 ЗУ «Про ОСББ») або шляхом реорганізації житлово-будівельного кооперативу (ст. 6 ЗУ «Про ОСББ»).

ОСББ припиняє свою діяльність шляхом ліквідації. Так, відповідно до ст. 28 ЗУ «Про ОСББ», ОСББ вважається припиненим із дня внесення про це відповідного запису до ЄДРЮОФОП.

Оскільки одним з основних елементів правового статусу є система прав, свобод та обов'язків, необхідно розкрити суб'єктивні права та юридичні обов'язки ОСББ як суб'єкта цивільних правовідносин. У ЗУ «Про ОСББ»

чітко передбачаються всі права й обов'язки під час здійснення діяльності ОСББ. Однак аналіз судової практики в Єдиному реєстрі судових рішень показує, що дуже багато судових проваджень, які стосуються питання безпідставного нарахування ОСББ власнику квартири коштів за надання житлово-комунальних послуг. При цьому такий власник не підписував договору з ОСББ та не брав участі в його створенні. Суд у цьому спорі лише відмовляє ОСББ у виплаті таких коштів, проте жодної відповідальності за вчинення самостійного нарахування на нього не накладає. Тобто ЗУ «Про ОСББ» не чітко визначає коло відносин, за які має наставати відповідальність ОСББ.

Отже, питання правового статусу ОСББ в ЗУ «Про ОСББ» не чітко визначено. Тому пропонуємо внести низку змін і доповнень до законодавства, яке регулює житлово-комунальні відносини, оскільки такі відносини є одними з основних, що забезпечуються й гарантуються державою, а держава як політична організація суспільства повинна бути зацікавленою в правильному, законодавчо врегульованому створенні ОСББ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку : Закон України від 29 листопада 2001 р. № 2866-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.
2. Бережнов А.Г. Права личности и некоторые вопросы теории / А.Г. Бережнов. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – 142 с.
3. Теория государства и права / [С.С. Алексеев, С.И. Архипов, В.М. Корельский и др.] ; под ред. С.С. Алексеева. – 3-е изд. – М. : Норма, 2005. – 496 с.
4. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность / С.Н. Братусь. – М., 1976. – 200 с.
5. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку : Закон України від 14 травня 2015 р. № 417-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/417-19>.
6. Цивільний Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.
7. Гражданское право : [учебник] : в 2 т. / под ред. Е.А. Суханова. – 2-е изд. – М., 1998– . – Т. 1. – 1998. – 240 с.

УДК 347.232.4

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА БЕЗХАЗЯЙНУ РУХОМУ РІЧ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ СХІДНОЇ ГАЛІЦІЇ 1797 РОКУ

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF ACQUIRING RIGHT OF PROPERTY OF A MOVABLE THING IN CIVIL CODE OF UKRAINE AND CIVIL CODE OF EASTERN GALICIA 1797

Гейнц Р.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

Статтю присвячено аналізу положень Цивільного кодексу України та Цивільного кодексу Східної Галіції 1797 року, які визначають підстави набуття права власності на безхазяйне рухоме майно. Проаналізовано зміст та дефініцію поняття «безхазяйна річ», розкрито специфіку набуття права власності на знахідку, скарб, бездоглядну домашню тварину. Виявлено спільні риси та відмінності у підходах досліджуваних кодексів до регулювання відносин набуття права власності на безхазяйну річ.

Ключові слова: Цивільний кодекс Східної Галичини, право власності, безхазяйна річ, знахідка, скарб, бездоглядна домашня тварина.

Статья посвящена анализу положений Гражданского кодекса Украины и Гражданского кодекса Восточной Галиции 1797 года, которые определяют основания приобретения права собственности на бесхозное движимое имущество. Проанализировано содержание и дефиницию понятия «бесхозная вещь», раскрыта специфика приобретения права собственности на находку, клад, безнадзорное домашнее животное. Выявлены общие черты и различия в подходах исследуемых кодексов к регулированию отношений приобретения права собственности на бесхозную вещь.

Ключевые слова: Гражданский кодекс Восточной Галиции, право собственности, бесхозная вещь, находка, клад, безнадзорное домашнее животное.

The article is devoted to analysis provisions of Civil Code of Ukraine and Eastern Galicia Civil Code 1797, which define grounds for acquisition of ownership of ownerless movable property. Analyzed content and definition of concept of «ownerless thing», disclosed specifics of acquisition of title to godsend, treasure, homeless domestic animal. Revealed similarities and differences in approaches to regulation codex studied relations acquiring right ownership of ownerless thing.

Key words: Eastern Galicia Civil Code, right of ownership, ownerless thing, godsend, treasure, homeless domestic animal.

Актуальність теми. Дослідження розвитку законодавства та наукової думки потребує визначення моменту в історії, який дозволить зрозуміти передумови, що зумовили сучасне правове регулювання відносин власності в Україні, зокрема і щодо виникнення права власності на безхазяйне майно. В цьому контексті доцільним є вивчення особливостей правового регулювання набуття права власності в різні історичні періоди нашої держави, їх порівняльний аналіз із сучасними законодавством. У зв'язку із цим, на перший план виходить потреба аналізу та переосмислення перших кодифікованих актів на українських землях, зокрема Цивільного кодексу Східної Галіції 1797 року (далі – ЦК Східної Галіції) [6], який був незаслужено відкинутий на задній план.

З огляду на викладене, дослідження положень, що закріплюють підстави набуття права власності за Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) [6], а також порівняння їх із положеннями ЦК Східної Галіції є актуальним.

Підстави набуття права власності за чинним законодавством України розглядаються у працях Н.В. Ворониної, О.В. Дзери, З.В. Ромовської, І.В. Спасиво-Фатєєвої, І.А. Спасиво, Є.О. Харитоновна, О.І. Харитоновної, Я.М. Шевченко, О.С. Яворської та ін. Дослідженню рецепції римського права у ЦК Східної Галіції, історії його створення та структурі присвятили свої праці О.Є. Бласівська, А.М. Гужва, Р.О. Стефанчук, Н.І. Шутко. Однак порівняльно-правовий аналіз положень досліджуваних кодексів залишився поза увагою українських цивілістів.

Метою статті є висвітлення положень ЦК Східної Галіції, які регулювали виникнення права власності, та їх порівняльна характеристика з нормами ЦК України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 335 ЦК України безхазяйною є річ, яке не має власника або власник якої невідомий. Категорія «майно, власник якого невідомий» передбачає існування особи, яка має право власності на цю річ. Набути право власності на таке майно можливо тільки по закінченні строку, який встановлений у законодавстві для пошуку попереднього власника. Категорія «майно, яке не має власника» виключає будь-які домагання на майно з боку колишнього власника. Право власності на таке майно встановлюється з моменту його виявлення [5, с. 198].

Фактами, які свідчать про безхазяйність, можуть бути: неможливість виявити власника при вилученні викраденого майна, у разі стихійного лиха, при втраті права на майно у зв'язку зі спливом позовної давності для його вистеребування тощо [3, с. 556]. Річ не є безхазяйною, якщо її власник відомий, однак із певних причин відсутній у місці постійного проживання.

Чинне законодавство виокремлює такі види рухомих безхазяйних речей:

1) рухомі речі, від яких власник відмовився (ст. 336 ЦК України);

2) загублені рухомі речі (ст. 338 ЦК України);

3) бездоглядні домашні тварини (ст. 341 ЦК України);

4) скарб (ст. 343 ЦК України);

5) інші безхазяйні речі.

Правовий режим набуття права власності на зазначені види безхазяйних речей є різним.

Аналіз положень ЦК Східної Галіції свідчить, що тогочасне законодавство поняття «безхазяйна річ» не містило. Проте одним із способів набуття права власності було заволодіння або привласнення, яке допускалося щодо речі, яка нікому не належить. До таких речей відносились не лише речі, що не мають власника, але і такі, від прав на яких власник відмовився. Відповідно до положень § 105 частини II ЦК Східної Галіції захоплення речі є безпосереднім і первинним способом набуття права власності. Власник може захопити лише нічию, вільну і таку, що нікому не належить річ [1, с. 155].

Такими речами визнавалися:

1) тварини, яких власник ділянки мав право привласнювати, у тому числі вбивати:

– хижі та дикі тварини, які потрапили на його землю і не мають господаря (§ 109 частини II);

– дикі тварини у лісах і виноградниках, полях і луках власника;

– риба в струмку або озері власника;

– птахи у повітряному просторі над ділянкою власника (§110 частини II);

2) речі покинуті (викинуті та залишені) власником (§116 частини II).

Від речей, що нікому не належать, відрізнялись речі загублені або заховані. Захоплення щодо них допускалося лише за умови дотримання встановлених законом вимог.

Серед речей, загублених або захованих, виокремлювали:

– знахідку – річ щодо якої її попередній власник міг бути встановлений. Для набуття права власності на знахідку необхідно було вчинити дії для встановлення її колишнього власника та повернення йому речі. На момент вчинення таких дій річ перебувала у володінні особи, яка її знайшла;

– скарб, якщо попереднього власника відшукати неможливо за давністю часу або через неможливість ідентифікації власника.

З урахуванням викладеного, можна зазначити, що поняттям «безхазяйна річ» в ЦК Східної Галіції охоплювалося майно, яке нікому не належало (речі, що не мають власника та речі, від прав на яких власник відмовився), а також речі, загублені або заховані (знахідка і скарб).

Різновидом безхазяйного майна є річ, від якої власник відмовився. Особа, яка заволоділа рухомою річчю, від якої власник відмовився, відповідно до положень ст. 336 ЦК України набуває право власності на цю річ із моменту заволодіння нею. Стан, в якому знайдено цю річ, має доводити той факт, що від неї відмовилися, у чому не має бути сумніву [8]. Заволодіння матиме місце у тих випадках, коли особа почала користуватися річчю чи здійснила інші дії, що свідчать про звернення речі у її власність.

За положеннями ЦК Східної Галіції кожен підданий держави може привласнити рухомі речі, які викинуті і залишені власником (§ 116 частини II).

Відповідно до § 117 частини II ЦК Східної Галіції, якщо виникає сумнів, не можна вважати, що особа бажала викинути і залишити свою річ, особливо щодо речей, які легко губляться. Тому кожен, хто знайшов яку-небудь річ, не може вважати її покинутою і привласнити собі без будь-яких пошуків. Ще менше прав у тих, хто заявив, що привласнив річ внаслідок аварії корабля [1, с. 157].

Аналіз зазначених положень свідчить, що умовами набуття права власності за § 116 частини II ЦК Східної Галіції є: 1) вихід речі з володіння за власною волею власника; 2) відмова власника від права власності повинна бути усвідомленою; 3) воля власника має бути чітко виражена та об'єктивована зовні, а саме має бути вчинена дія, яка свідчить, що річ залишена або викинута власником. Основним правилом у розглянутій ситуації було дотримання співпадіння та органічного поєднання свідомої волі та чітко вираженого й зрозумілого зовні волевиявлення власника про відмову від речі. У протилежному випадку – річ набувала ознак знахідки і на неї поширювалися положення §§ 118–123 частини II ЦК Східної Галіції.

Знахідка – це річ, яка вибула з володіння власника й виявлена іншою особою за умови, що власник від неї не відмовився. Наприклад, особа, що втрагла гаманець або залишила у транспорті сумку, не відмовляється від цієї речі.

Не може вважатися знайденим те, що лежить на своєму місці, там, де воно завжди перебуває. Той, хто привласнює річ, яка знаходиться на своєму постійному місці, визнається таким, що вчинив крадіжку. Знахідка, як юридичний

факт – це виявлення речі, що вибула з володіння власника або іншої уповноваженої на володіння особи попри їхню волю [7, с. 519].

Не визнається знахідкою майно, яке хоча спеціально і не охоронялось, але знаходилося у сфері виробничої діяльності власника чи тимчасово було залишено ним, законним володільцем чи іншою особою, якій воно було довірено, у певному місці. Деякі автори вважають, що для класифікації речі як втраченої і віднесення її до знахідки значення має сам предмет знахідки, бо виходять з того, що певні речі просто не можуть бути втраченими як такі [5, с. 201].

ЦК України регулює відносини щодо знахідки, яка є рухомою річчю на засадах, які визначені в ст. ст. 337–339 ЦК України. Відповідно до ч. 1 ст. 337 ЦК України особа, яка знайшла загублену річ, зобов'язана негайно повідомити про це особу, яка її загубила, або власника речі і повернути знайдену річ цій особі. Для цього той, хто знайшов, повинен вчинити необхідні дії, передбачені в ч. 1 ст. 337 ЦК України. Якщо особа, що загубила річ, невідома, доля цієї речі та інші наслідки знахідки залежать від місця і обставин знайдення речі.

Основний обов'язок особи, яка знайшла знахідку, полягає у тому, що вона має повідомити про знахідку, а також повернути чужу річ її законному власнику. Особа, яка знайшла загублену річ, набуває право власності на неї після спливу 6 місяців із моменту подання заяви про знахідку до міліції або органу місцевого самоврядування. Для цього необхідна наявність 2 умов: а) не встановлено власника або іншу особу, яка має право вимагати повернення загубленої речі; б) власник або інша особа, яка має право вимагати повернення загубленої речі, не заявили про своє право на річ тому, хто її знайшов, міліції або органу місцевого самоврядування.

Якщо особа, яка знайшла загублену річ, подасть органу місцевого самоврядування письмову заяву про відмову від набуття права власності на неї, ця річ переходить у власність територіальної громади.

У спеціальному порядку виникає право власності на знайдені транспортні засоби. Вони передаються на зберігання міліції, про що робиться оголошення в друкованих засобах масової інформації. Якщо впродовж 6 місяців від дня опублікування цього оголошення власник або інша особа, яка має право вимагати повернення транспортного засобу, не будуть виявлені або не заявлять про свої права на транспортний засіб, міліція має право продати його, а суму виторгу внести на спеціальний рахунок у банку. Якщо впродовж 3 років колишній власник транспортного засобу не вимагатиме передання йому суми виторгу, ця сума переходить у власність територіальної громади, на території якої було знайдено транспортний засіб.

У будь-якому разі особа, яка знайшла загублену річ, якщо у неї не виникає права власності, може вимагати від особи, якій річ повернута, або особи, яка набула право власності на неї, відшкодування необхідних витрат, пов'язаних зі знахідкою (зберігання, розшук власника, продаж речі тощо).

Крім того, особа, яка знайшла загублену річ, має право вимагати від її власника (володільця) винагороду за знахідку в розмірі до 20% вартості речі. Право на одержання винагороди не виникає, якщо особа, яка знайшла загублену річ, не заявила про знахідку або вчинила спробу приховати її (ст. 339 ЦК України).

Положення щодо знахідки містяться в §§ 118–123 частини II ЦК Східної Галіції. Загалом, як і в ЦК України за нормами ЦК Східної Галіції знахідка по можливості має бути повернена власнику. Особа, яка зайшла загублену річ, могла набути право власності на неї за умови дотримання вимог, визначених у §§ 118–121 частини II ЦК Східної Галіції, а саме:

1) особа, яка знайшла річ, зобов'язана була розшукати власника речі;

2) якщо річ вартує більше однієї унції срібла, то особа, яка її знайшла, повинна була привселюдно оголосити про знахідку в храмі місцевості, де річ була знайдена, впродовж восьми днів;

3) якщо знайдена річ вартує більше 12 унцій срібла, то про знахідку слід одразу заявити до найближчого суду (§ 118 частини II ЦК Східної Галіції);

4) суд, прийнявши подану заяву письмово та за всіма правилами, повинен негайно, не зазначаючи особливих прикмет знайденої речі, двічі або й тричі опублікувати її в громадських газетах (§ 119 частини II ЦК Східної Галіції);

5) попередній власник або володільць речі не повідомив про себе в річний термін із часу останнього повідомлення про знахідку (§ 121 частини II ЦК Східної Галіції) [1, с. 159].

У разі нехтування цими приписами особою, яка знайшла річ, її позбавляють винагороди за знахідку, й у разі виникнення судового спору про обман вона буде відповідачем (§ 123 частини II ЦК Східної Галіції).

Відповідно до § 120 частини II ЦК Східної Галіції, якщо попередній власник або володільць речі повідомляє про себе в річний термін із часу останнього повідомлення про знахідку і належним чином доводить своє право, йому буде передана річ або грошова сума за річ за умови, що він зобов'язується виплатити особі, яка її знайшла, десятку частину вартості речі, як винагороду за витрати. При цьому винагорода не повинна перевищувати вартості 500 унцій срібла [1, с. 159].

Відповідно до § 124 частини II ЦК Східної Галіції, якщо знаходять закопані, замуровані чи заховані іншим способом речі, власник яких невідомий, то слід заявити про це власнику земельної ділянки, як у випадку зі знайденими речами. Якщо за зовнішніми ознаками речі можна визначити власника або його спадкоємця, то річ передають їм. Проте він повинен виплатити винагороду за знахідку власнику землі у належному розмірі, згідно з § 120 [1, с. 161].

З огляду на викладене, можна констатувати, що положення ЦК Східної Галіції, які закріплювали підстави набуття права власності на знахідку, пройшли рецепцію у чинне цивільне законодавство.

Відповідно до положень ЦК України різновидом знахідки є бездоглядна домашня тварина, яка вибула з володіння власника або особи, якій вона була передана у володіння поза їх волею. Законодавець не визначає, яку тварину слід вважати домашньою. Вбачається, що не слід вважати домашніми тварин, які проживають в умовах природної волі або утримуються у напіввільних чи штучно створених умовах (наприклад, з метою наукових досліджень). Крім того, не є домашньою дика тварина, яка проживає у неволі. Таким чином, під домашніми тваринами розуміють свійських, одомашнених тварин. До них відносяться не тільки ссавці, але і птахи, бджоли [3, с. 560–561].

Правові наслідки затримання бездоглядних домашніх тварин схожі на ті, що настають у випадку знахідки. Відмінності полягають у вимозі дотримання ветеринарних правил, більш коротких строках повідомлення відповідних органів про затримання тварин, обсягу витрат на утримання, що підлягають відшкодуванню тощо (ст. ст. 340, 342 ЦК України).

У ЦК Східної Галіції безпосередньо така підстава, як набуття права власності на бездоглядну домашню тварину, не виділялася. Разом із тим відповідно до § 112 частини II ЦК Східної Галіції домашні рої бджіл, приручені та домашні тварини не підлягають повнованню та захопленню. Проте, коли власник вулика впродовж сорока восьми годин не шукає рій, або впродовж сорока двох днів приручена тварина не повертається додому, то кожен – на публічній землі, а власник – на своїй землі може взяти їх собі і тримати на основі загального права.

Таким чином, власнику надавався строк 2 дні або 48 годин на те, щоб навздогін переслідувати рій або приру-

чену тварину. По закінченні цього строку у кожного на публічній землі, а у опосередкованого власника – на своїй землі буде право і можливість захоплювати і утримувати бджіл або тварин. Отже, якщо власник не почав переслідувати рій, що покинув вулик, він є річчю, власник якої невідомий. Це ж саме стосується стада і прирученої тварини.

З урахуванням викладеного, можна вважати, що положення чинного ЦК України в частині набуття права власності на бездоглядну домашню тварину є подібними до положень ЦК Східної Галіції.

У відповідності до ст. 343 ЦК України скарбом є заховані у землі чи приховані іншим способом гроші, валютні цінності, інші цінні речі, власник яких невідомий або за законом втратив на них право власності.

Розкриваючи поняття скарбу, З.В. Ромовська виділяє притаманні йому три ознаки. Скарб – це: 1) цінна річ; 2) прихована від оточення; 3) яка не має власника. При цьому зазначає, що цінною річчю є не лише коштовне каміння, золоті чи срібні монети, коштовні метали чи вироби з них. Такою слід вважати і першодруки, історичні документи, ужиткові речі, вироблені, наприклад, з кості, каменю, кераміки чи скла. Однак не можуть вважатися скарбом археологічні знахідки попри їх історичну та наукову цінність [4, с. 345].

Скарбом можна вважати не будь-яке приховане майно, а лише гроші, валютні цінності та інші речі, які мають особливу цінність. Під іншими цінними речами розуміють різноманітні дорожочинні метали і каміння та вироби з них, перли, антикваріат тощо.

Способи приховування зазначених речей досить різноманітні: вони можуть бути виявлені в землі, у занедбаних колодязях, підвалах, горищах та інших місцях. Приховання зазначених речей повинне бути навмисним. Приховання речі може бути зроблене як завгодно давно. З іншого боку, якщо річ не була прихована, то вона не є скарбом, скільки б часу не пройшло з моменту її приховання до моменту її виявлення.

Набути право власності на скарб може: особа, яка виявила скарб; вона та власник майна, в якому скарб був прихований, як співвласники (за умов наявності згоди на розшук скарбу чи користування відповідним майном); власник майна, в якому був прихований скарб, – за відсутності його згоди на використання цього майна іншою особою для розкопок чи пошуку цінностей; держава – на речі, що є пам'ятками історії та культури, та у разі, якщо скарб виявлено особами під час виконання ними своїх трудових (договірних) обов'язків (наприклад, археологами).

При виявленні скарбу, який складають речі, що є пам'ятками історії та культури, особа має право на одержання від держави винагороду у розмірі до 20 відсотків від його вартості на момент виявлення, якщо вона негайно повідомила міліцію або органи місцевого самоврядування про скарб і передала його відповідному державному органу або органу місцевого самоврядування. Якщо пам'ятка історії та культури була виявлена у майні, що належить іншій особі, ця особа, а також особа, яка виявила скарб, мають право на винагороду в розмірі до 10 відсотків від вартості скарбу кожна.

У ЦК Східної Галіції скарб, як різновид знахідки, підлягав додатковому спеціальному регулюванню. Визначення скарбу міститься в § 126 частини II ЦК Східної Галіції: скарбом є знахідка золотих речей, прикрас або інших коштовностей, які так довго були сховані, що неможливо встановити їх колишнього власника. Це речі, які не мають господаря. Першочергове право на них має держава.

Особа, яка знайшла скарб, особа, на чийй землі його знайшли і держава отримують по 1/3 вартості знайденого скарбу. Якщо хтось знайшов скарб забороненим способом або приховав знахідку, то нехай буде покараний у розмірі позбавлення його частки. Таке ж рішення поширюється й на того, хто знайшов скарб, здійснюючи розкопки таємно

або всупереч волі власника, який користується земельною ділянкою. Відповідно до § 129 частини II ЦК Східної Галіції особи, які найняті для розкопок із метою пошуку скарбу за плату – отримують свою звичну платню [1, с. 161]. Отже, незважаючи на те, де було знайдено скарб і його специфіку, державі належала частка на нього.

Потреба у застосуванні набувальної давності виникає, насамперед, для впорядкування правового режиму так званого задовненого майна. Така підстава ґрунтується на тому припущенні, що власник майна, котрий тривалий час не цікавиться де й у кого перебуває його річ, не має наміру зберігати за собою право власності на неї. З метою визначеності цивільних відносин ця річ визнається власністю фактичного добросовісного володільця [8].

Умовами набуття права власності за набувальною давністю є:

а) добросовісне заволодіння чужим майном. Вказівка у нормі ч. 1 ст. 344 ЦК України на добросовісне заволодіння чужим майном має тлумачитися так, що фактичний володільць сприймає майно як чуже, не своє, оскільки власник майна не може бути встановлений, невідомий, помер тощо [9, с. 30];

б) володіння чужим майном упродовж певного строку: 10 років – для нерухомості; 5 років – для рухомості. Якщо особа заволоділа майном на підставі договору з його власником, який після закінчення строку договору не пред'явив вимоги про його повернення, вона набуває право власності за набувальною давністю на нерухоме майно через 15, а на рухоме майно – через 5 років із часу спливу позовної давності;

в) відкритість володіння чужим майном. Відкритість володіння слід розглядати, як таке володіння, за якого фактичний володільць не приховує свого становища не власника. Фактичний володільць має довести, що вживав усіх заходів щодо виявлення власника, але безрезультатно, і саме тому покладається на застосування набувальної давності для впорядкування правового режиму майна [9, с. 30];

г) безперервність володіння чужим майном. При цьому втрата не зі своєї волі майна його володільцем не перериває набувальної давності у разі повернення майна упродовж одного року або пред'явлення впродовж цього строку позову про його витребування;

д) дотримання спеціальних вимог, встановлених законом (наприклад, вимога державної реєстрації для нерухомого майна – ст. 182, ч. 1 ст. 344 ЦК).

Поняття добросовісності, відкритості та безперервності володіння є оціночними і їх зміст має встановлюватися судом із урахування конкретних обставин справи при вирішенні спорів [9, с. 30–31].

ЦК Східної Галіції також передбачав набуття права власності на річ за давністю володіння, про яке йдеться у главі XVIII «Про набувальну давність та прескрипції» частини III. Відповідно до § 590 частини III ЦК Східної Галіції, якщо прострочене право силою закону переноситься на когось іншого – воно називається набутим правом. Такий спосіб отримання або набуття права називався отриманням права за давністю.

За давністю володіння могли набуватися у власність речі, які не були обмежені в обігу. Відповідно до § 595 частини III ЦК Східної Галіції все, що можна придбати, може бути також отримане у власність за давністю. Проте речі, якими ніхто не може володіти відповідно до їх сутнісних характеристик або відповідно до їх цивільних прав, а також речі, які не можна відчужувати або набути, не можуть набуватися у власність за давністю [1, с. 521].

Для набуття права власності за давністю володіння повинні були бути дотримані такі умови:

1) наявність законної підстави володіння (купівля-продаж, дарування тощо, які мали місце, однак не привели до виникнення права власності);

2) добросовісність володільця, який не знав про відсутність у нього права;

3) безперервність володіння впродовж визначеного законом строку;

4) сплив встановленого строку (§ 593 частини III ЦК Східної Галіції).

Про недобросовісність володіння йдеться у § 602 частини III ЦК Східної Галіції: якщо той, хто обмінює, купує або отримує подарунок, усвідомлює, що річ, яка передається, належить третій особі, а не тій, яка її передає, або про справжнього власника нерухомого майна, записаного в офіційних реєстраційних книгах можна легко дізнатися, то його вже вважають недобросовісним володарем і він не може претендувати на захист закону [1, с. 525].

Для набуття права власності за набувальною давністю на рухомі речі встановлювався строк 3 роки (§ 605 частини III ЦК Східної Галіції).

Поділяємо думку А.М. Гужви, яка зазначає, що «у Кодекс Галіції перенесено не лише сам інститут набувальної давності, а й мотиви його встановлення: положення ЦК

Східної Галіції «... для того, щоб для судових процесів були перепони та обмеження...» (§ 592 гл. XVIII частини III ЦК Східної Галіції) майже повторює слова римського юриста Нерація» [2, с. 73].

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що переважною більшістю підстави набуття права власності на безхазяйні рухомі речі, які передбачалися ЦК Східної Галіції, знайшли своє закріплення у нормах ЦК України. Так, «заволодіння річчю, яку власник викинув або покинув», сьогодні визначається як «заволодіння рухомою річчю, від якої власник відмовився». ЦК України як підставу набуття права власності закріпив привласнення загальнодоступних дарів природи, прообразом якої є норми ЦК Східної Галіції, якими дозволялося привласнення диких тварин, ловлю риби, збирання грибів власником на своїх ділянках. Особа, яка знайшла загублену рухому річ або скарб, може набутти право власності на знахідку (скарб) за умови виконання вимог, що встановлені законодавством. На відміну від ЦК України за ЦК Східної Галіції державою отримувало право на 1/3 вартості будь-якого скарбу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гражданский кодекс Восточной Галиции 1997 г. = Codex civilis pro Galicia Orientali anni MDCCXCVII / Пер. с лат. А.М. Гужвы; Под. ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут; Одесса, 2013. – 536 с.
2. Гужва А.М. Рецепція римського права у Цивільному кодексі Східної Галичини 1797 р. / А.М. Гужва // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5. – С. 72–75.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. – 5-те вид., перероб. і допов. / за заг. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – Т. I. – 832 с.
4. Ромовська З.В. Українське цивільне право: загальна частина. Академічний курс: [підручник] / З.В. Ромовська. – К. Атіка, 2005. – 560 с.
5. Харитонов Є.О. Цивільне право України / Є.О. Харитонов, Н.О. Санихметова. – К.: Істина, 2003. – 776 с.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
7. Цивільне право України: підруч. : в 2-х т. / [Є.О. Харитонов, І.А. Безклубий, В.В. Луць та ін.]; за ред. Є.О. Харитонova, Н.Ю. Голубевої. – Х.: Одиссей. – Т. 2. – 2008. – 832 с.
8. Цивільне право: підручник: у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатеевої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2012. – Т. 1. – 656 с. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi.
9. Яворська О.С. Набуття права власності за давністю володіння / О.С. Яворська // Адвокат. – 2013. – № 5(152). – С. 29–33.

УДК 347.121

РЕАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ ПРЕЗУМПЦІЇ ЗГОДИ НА ДОНОРСТВО ОРГАНІВ ТА ТКАНИН У ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

IMPLEMENTATION OF IMPLIED CONSENT TEMPLATE FOR DONATION OF ORGANS AND TISSUES IN CZECH REPUBLIC

Гринюк О.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*

У статті проаналізовано законодавство Чеської Республіки, яке забезпечує реалізацію моделі презумпції згоди на донорство органів та інших анатомічних матеріалів. Здійснено аналіз умов, за яких встановлюється можливість та неприпустимість вилучення органів і тканин у померлої людини. Крім закріплення презумпції згоди щодо посмертного донорства, встановлено також інші фактори, що вплинули на збільшення кількості померлих донорів у Чеській Республіці.

Ключові слова: право на донорство, донор, презумпція згоди на донорство органів та тканин, трансплантація, законодавство Чеської Республіки про трансплантацію органів та тканин.

В статье проанализировано законодательство Чешской Республики, которое обеспечивает реализацию модели презумпции согласия на донорство органов и тканей. Осуществлен анализ условий, при которых устанавливается возможность и недопустимость изъятия органов и тканей у умершего человека. Кроме закрепления презумпции согласия на посмертное донорство, установлены также другие факторы, повлиявшие на увеличение количества умерших доноров в Чешской Республике.

Ключевые слова: право на донорство, донор, презумпция согласия на донорство органов и тканей, трансплантация, законодательство Чешской Республики о трансплантации органов и тканей.

The article analyzes Czech Republic legislation backing implementation of implied consent for donation of organ and other anatomical materials. The work involves analysis of conditions to substantiate possibility and inadmissibility of organs and tissues removal from a deceased person. Besides fixing implied consent for post-mortem donation, article also determines other factors that influence growth of number of deceased donors in Czech Republic.

Key words: donation right, donor, implied consent for organ and tissue donation, transplantation, Czech legislation on transplantation of organs and tissues.